

ΔΟΚΙΜΙΟΝ

περὶ τοῦ

ΙΔΙΩΤΙΚΟΥ ΒΙΟΥ

τῶν

ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ.

Κατὰ τὰς πηγὰς καὶ τὰ δοκιμώτερα τῶν βοηθημάτων ἐκπονηθέν

ὑπὸ

ΧΑΡΑΔΑΜΠΟΥΣ ΒΟΥΛΟΔΗΜΟΥ

διδασκάλου τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων.

ΕΚΔΙΔΟΝΤΟΣ

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ Γ. ΒΟΥΤΖΙΝΑ.

ΤΟΜΟΣ Α΄

ΕΝ ΟΔΗΣΣΩ.

Τύποις Α. Νίτσε.

1875.

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

Дозволено цензурою. Одесса, 12-го августа 1874 года.

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΘΕΟΔΩΡΩΙ ΠΑΥΛΟΥ
ΒΟΔΟΚΑΝΑΚΗΙ

ΠΡΩΤΩΙ ΙΣΟΒΙΩΙ ΠΡΟΕΔΡΩΙ

ΤΗΣ ΕΝ ΟΔΗΣΣΩΙ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΟΣ

ΜΕΓΑΛΩΙ ΕΥΕΡΓΕΤΗΙ ΑΥΤΗΣ ΤΕ

ΚΑΙ ΣΥΜΠΑΝΤΟΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ

ΤΑΞΙΑΡΧΗΙ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΣΤΑΥΡΟΥ ΤΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ

ΙΠΠΟΤΗΙ ΤΗΣ ΑΓ. ΑΝΝΗΣ ΤΟΥ ΑΓ. ΣΤΑΝΙΣΛΑΟΥ

ΤΩΝ ΑΓ. ΜΑΥΡΙΚΙΟΥ ΚΑΙ ΛΑΖΑΡΟΥ

κ. τ. λ., κ. τ. λ.

ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΤΕ ΚΑΙ ΙΔΙΩΤΙΚΗΣ ΕΥΓΝΩΜΟΣΥΝΗΣ ΕΝΕΚΕΝ

ΑΝΑΤΙΘΗΣΙΝ

Ο ΦΙΛΟΠΟΝΗΣΑΣ.

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

*Εν βιβλίῳ, ἐπαγγελλομένῳ τὴν ἔκθεσιν τῶν πατρι-
ων ἡδῶν καὶ προωρισμένῳ πρὸς ὠφέλειαν τῆς τε σπου-
δαζούσης νεότητος καὶ πάσης τάξεως Ἑλλήνων, ἡδελοῦ
νομίσει, χρηστὲ καὶ ἀξιάγαστε πολῖτα τῆς μεγάλης πα-
τρίδος Ἑλλάδος ΘΕΟΔΩΡΕ, ἔλλειψίν μου μεγάλην,
εἰ μὴ εἰπίμην καὶ ἐγὼ τῷ πατρίῳ ἔδει, καθ' ὃ ἢ τε
ἄδολος ἔκφρασις τῆς ἰδιωτικῆς εὐγνωμοσύνης ἐπεβάλλετο
ἐκάστῳ μέλει τῆς κοινωνίας ὡς ἱερὸν καθῆκον καὶ ἰ-
πάνδημος διεκδήλωσις αὐτῆς ἐνεχαράττετο ἀνεξιτήλοις
γράμμασιν ἐν αἰδίῳις στήλαις καὶ ἐνεσαροκοῦτο ἐν τοῖς
ἀδανάτοις ἔργοις τῆς ἀμμηίου προγονικῆς γλυπτικῆς.*

*Ἐν ἔλλείψει πάσης τοιαύτης διαρκούς ἐκδηλώσεως,
ἄτε μὴ ἔχων ἄλλον πλοῦτον ἢ τὴν ἐπίπονον καὶ εὐσυν-
εῖδητον ὑπερεικασαετῆ ἐν τῇ ἐνταῦθα ἑλληνικῇ Σχολῇ
διδασκαλίαν μου, ἵνα σοὶ ἐκφράσω καὶ ἐγὼ ὡς Ἑλλην
τὴν εὐγνωμοσύνην μου, ἐφιλοτιμήθην ἐν ταῖς φθασταῖς
ταύταις δέλτοις, «τιδεῖς πρόσωπον τηλαυγὲς ἀρχομένου
ἔργου» νὰ κοσμήσω τὸ πόνημά μου διὰ τοῦ δημοφιλούς
καὶ περιφανούς ὀνόματός σου. Διότι διὰ τῶν πραγμά-
των αὐτῶν, ἄνευ παντὸς λυρισμοῦ ἐρμηνευομένων, ἀπέ-
δειξας, ὅτι ὡς πολίτης καὶ ἔμπορος τῆς μερικῆς ταύτης
κοινότητος προήγαγες πᾶν, ὅτι φιλάνθρωπον, γενναῖον
καὶ ἀληθοῦς ὠφελείας πάροχον ἐτελέσθη κατὰ τὸ μακρὸν
διάστημα τῆς ἰδιωτικῆς, ἐμπορικῆς καὶ δημοσίας πολι-*

τείας σου εὐηργέτησας τὴν πόλιν τῆς παροικίας σου,
 καὶ ἡ πόλις σὲ ἐτίμησεν, ἀναδείξασά σε κληρονομικῶς
 ἔγκριτον πολίτην τῆς ὁμοδόξου Ῥωσσίας· εὐηργέτησας
 τὴν Ἑλλάδα καὶ ἠξίωσας δαυμάζεσθαι ὑπ' αὐτῆς ἐπ'
 ἀρετῇ καὶ ἡ Ἑλλὰς σὲ ἐθαύμασεν, ἐπισήμως μὲν ἀνα-
 δείξασά σε Ταξιάρχην τοῦ Μεγαλοσταύρου τοῦ Σωτή-
 ρος, ἀδιαλείπτως δὲ καὶ πανδήμως ἐπαινοῦσά σε διὰ
 ποιητῶν καὶ ῥητόρων καὶ ἐπιστημόνων ἐν τοῖς δημο-
 τελεσὶ καὶ σεμινοτάτοις διάσοις ὡς ἰδρυτὴν τοῦ φιλο-
 λογικοῦ Ῥοδοκανακείου ἀγῶνος, ὡς δωρητὴν πλουσίας
 βοτανικῆς συλλογῆς, ὡς μεγαλόψυχον χορηγὸν ἐν χαλε-
 παῖς ἀνάγκαις τῆς πασχούσης πατρίδος ἐνεπιστεύθης
 ὑπὸ ξένων κρατῶν τὴν προξενίαν καὶ προστασίαν ποι-
 κίλων ἐμπορικῶν καὶ ἀλληλεθνῶν συμφερόντων, καὶ, δια-
 κριθεὶς ἐν τούτοις, προήχθης ὑπὸ τῆς Ἰταλικῆς κυβερ-
 νήσεως εἰς τοὺς ἰππώτας τοῦ παρασήμου τοῦ Ἀγ.
 Μαυρικίου καὶ Λαζάρου, ὡς καὶ τοῦ παρασήμου τοῦ
 Ἀγ. Ἰωσήφ τῆς ἀπαρκισμένης Γουϊάνης· ἐκλήθης ὑπὸ
 τῆς ψήφου τῶν ὁμοδόξων ἀδελφῶν Ῥώσων εἰς δια-
 φόρους ἐπιμελείας τῶν κοινῶν, καὶ, συνετῶς καὶ ἐντίμως
 διοικήσας τὰ ἐμπιστευθέντα ἔργα, ἐτιμήθης ὑπὸ τῆς
 κραταιᾶς αὐτοκρατορικῆς κυβερνήσεως, προαχθεὶς εἰς
 τοὺς ἰππώτας τῶν Ῥωσικῶν παρασήμων τῆς Ἀγ. Ἀν-
 νης καὶ Ἀγ. Στανισλάου· ἐκλήθης πολλάκις ὑπὸ τῆς
 ἐλευθέρας ψήφου τῶν ὁμογενῶν σου εἰς τὴν ἐπιμέλειαν
 τῶν κοινῶν, καὶ ἀείποτε ἀνεδείχθης πρόμαχος καὶ προ-
 αγωγεὺς παντὸς σωτηρίου δεσμοῦ καὶ ἔργου, προστα-
 τεύσας μετ' ἀκραιφνοῦς ζήλου τῶν συμφερόντων τῆς
 γνησίας ἐθνικῆς παιδείας κατὰ τὰς ἐπανελημμένας
 ἐφορείας σου, ὡς μαρτυροῦσιν αἱ ἀφελεῖς, ἀλλ' ἀφευθεῖς

τοῦ παρελθόντος τῆς Σχολῆς δέλτοι, διακοσμήσας πάντα τὰ ἀναγόμενα εἰς τὸν ἱερὸν ναὸν καὶ τὴν λατρείαν διὰ τῆς συνετῆς καὶ δραστηρίας μερίμνης σου, συμβιβάσας τὰ πρῶην διεστῶτα διὰ τῆς κοινωνικῆς συνέσεως καὶ τῆς μελιχίου ἀβροφροσύνης σου, καὶ αὐτοπροαιρέτως χορηγήσας μεγαλόδωρον χορηγίαν πρὸς ἀνέγερσιν τοῦ ἐπωνύμου σου Ῥοδοκανακείου Παρθεναγωγείου, ἔνθα τῶ ὄντι ἐσπούδασας καὶ σὺ «καταρτίσασθαι τὸν ἀδολώτατον τῶν αἰῶνων ἐκ στόματος νηπίων».

Τὸ δὲ κεφάλαιον πάντων, ἔπραξας πάσας ταύτας τὰς ἀγαθοεργίας σου ἐν τῷ εὐδαιμονιστικῷ καιρῷ· διότι ὑπάρχει καὶ περὶ τὴν διανομὴν τῶν εὐεργεσιῶν εὐτυχῆς τις εὐβουλία, ἀνυψοῦσα τὴν ἀξίαν αὐτῶν. Σύμπαν τὸ παρελθόν σου, ἀγαθὸ γέρον, σοὶ ἐνέπνευσε καὶ τὴν βουλήν νὰ γευθῆς κατὰ τὰς γηραιάς σου ἡμέρας τῆς ἀληθεστάτης τῶν ἐπιγείων ἡδονῶν καὶ εὐδαιμονιῶν, τοῦ ἐκ τῆς καιριωτάτης εὐεργεσίας ἡδίστου καρποῦ· καὶ τῶ ὄντι ἐπειράδης, ὅτι γλυκύτετα εἶναι τὰ δάκρυα τὰ ἐκπηγάζοντα ἐκ τῆς τελεσθείσης εὐεργεσίας καὶ τῆς ἀπολαύσεως τῶν λάβρων ἐκδηλώσεων τῆς πανδήμου εὐγνωμοσύνης. Ἐμπορηθεὶς δὲ σὺ αὐτὸς τῆς ἡδονῆς ταύτης, κατέστησας συγκοινωνοὺς αὐτῆς καὶ τοὺς οἰκείους σου· διότι καὶ ἡ ἀγαθὴ σύμβιός σου καὶ ὁ ἀντάξιός κληρονόμος τῶν ἀρετῶν καὶ ἀγαθῶν σου Περικλῆς, ὁ ἀληθῆς στέφανος τοῦ γήρους ἀμφοτέρων ὑμῶν, ἐκ βάθους καρδίης συμμεριζόμενοι ἐπικροτοῦσιν εἰς τὰς γενναίας σου δωρεάς.

Διὸ ἐπίτρεψον νὰ περατάσω καὶ ἐγὼ τὴν κατάλεξιν τούτων τῶν τρανῶν ἀληθειῶν διὰ τῆς πανδήμου εὐχῆς νὰ ζῆς ἐπὶ μήκιστον ἐπὶ ἀγαθῷ τῆς πατρίδος,

ἄς καὶ διὰ τῆς ἰδιαιτέρας μου νὰ χρησιμεύσῃ ὀπωσοῦν
καὶ ἡ βίβλος μου ἡ διανύσουσα τὴν ὁδὸν αὐτῆς ὑπὸ
τὸν αἴσιον οἰωνὸν τόσον δημοφιλοῦς ὀνόματος πρὸς
διαδήλωσιν τῶν εὐεργεσιῶν σου εἰς ὅσον οἶόν τε πλει-
οτέρους καί, εἰ δυνατὸν, πρὸς τὸν δι' αὐτῶν τούτων
κεντρισμὸν τῶν δυναμένων εἰς παραπλησίας ἀγαθοεργίας.

ΧΑΡΑΛΑΜΠΗΣ ΒΟΥΛΟΔΙΜΟΣ.

"Ἐγραφον ἐν Ὁδησσῷ

τῇ 31^ῃ Δεκεμβρίου 1874.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.

„Εἰ μὲν ἔστι τις οἰκειότης πρὸς ἀλλήλους τοῖς λόγοις, προὔργου ἂν ἡμῖν αὐτῶν ἢ γνώσις γένοιτο· εἰ δὲ μή, ἀλλὰ τό γε παράλληλα θέντας καταμαθεῖν τὸ διάφορον οὐ μικρὸν εἰς βεβαίωσιν τοῦ βελτίονος“.

Βασ. Μεγ. Παραίν. ΣΤ΄

Ἐπεχείρησα φιλοπονήσαι σύντομον καὶ περιληπτικὴν ὅσον ἔνεστι πραγματείαν περὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, οὐχὶ μόνον διότι ἄξιον προσοχῆς καὶ ἱστορικῆς μελέτης ἢ ἐξέτασις τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου ἔθλους τοσαῦτα προαγαθόντος διανοητικά, ἠθικά, πολιτικά καὶ πρακτικά φαινόμενα, ἐξευγενίσαντος τὴν ἀνθρωπότητα τὴν τε σύγχρονον καὶ τὴν μεταγενεστέραν καὶ διὰ τῶν ποικίλων καὶ λαμπρῶν ἐνεργειῶν αὐτοῦ ἐκπλήξαντος συγχρόνους τε καὶ μεταγενεστέρους, ἀλλὰ καὶ διότι πέποιθα ὅτι ἡ σπουδὴ αὐτοῦ διατελεῖ μίαν τῶν ἀπαραιτήτων ἀναγκῶν διὰ πάντας τοὺς νῦν ἐλευθερίου ἀγωγῆς ἀντιποιομένους Ἕλληνας.

Δύο δὲ μάλιστα εἰσιν αἱ αἰτίαι αἱ καθιστῶσαι σκοπιμωτάτην ταύτην τὴν σπουδὴν καὶ ἀναπόδραστον ὑπὲρ τοῦ νέου ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ τὴν ἀνάγκην αὐτῆς. Πρῶτον διότι μένει ἀδύνατος ἢ ἐξήγησις τῆς πολιτικῆς ἱστορίας καὶ παντὸς τοῦ δημοσίου καὶ ὑψηλοτέρου πνευματικοῦ βίου τῶν εὐκλεῶν τέκνων τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος· πασίγνωστον ὅτι ὁ ἰδιωτικὸς βίος, στηριζόμενος ἐπὶ τοῦ διαρκοῦς καὶ ἀναλλοιώτου ἔθλους, προπαρασκευάζει τὸν δημόσιον ἄνδρα καὶ φιλόπατριν πολίτην, τὸν μέγαν καὶ ἐμπειροπόλεμον στρατηγὸν τὸν πρόμαχον τῆς πατρῴου ἐλευθερίας, τὸν ἐμπνεόμενον ὑπὸ τῶν ἰδεῶν τοῦ περιέχοντος καὶ ἔπειτα θαυμασίως ἐπιδρῶντα εἰς τὴν μεταρσίωσιν καὶ τὸν ἐξευγενισμόν τοῦ φρονήματος τῶν ὁμοφύλων δαιμόνιον καλλιτέχνην. Ἄλλ' ἐνταῦθα συμβαίνει ἡμῖν τὸ ἀτοπώτατον τῶν πραγμάτων· μανθάνομεν περὶ τῶν ἀνδραγαθημάτων τῶν μεγάλων τῆς ἀρχαιότητος ἀνδρῶν, στρατηγῶν τε καὶ στρατιωτῶν, περὶ τῆς οἰονεῖ ἐξ ἀπροόπτου ἐμφανίσεως ἐξησκημένων καὶ τελείων ἀνδρῶν ἐπὶ τῆς μεγάλης σκηνῆς τοῦ δημοσίου καὶ πολιτικοῦ βίου, καὶ ἀρκούμεθα κεχηγότες.

πρὸς τὸ μεγαλεῖον αὐτῶν, ἀμεριμνοῦντες ὅλως περὶ τοῦ πῶς ἀνετρέφοντο καὶ προηλείφοντο ἐν τῷ ἰδιωτικῷ σταδίῳ, ἐν τίνι γειτονίᾳ καὶ περιστοιχίσει προσώπων καὶ πραγμάτων ἕζων ὡς ἰδιῶται οἱ παῖδες καὶ οἱ ἔτι πρεσβύτεροι τὴν ἡλικίαν καὶ τηλικαῦτα κατορθώσαντες πολῖται, ἢ ποῖόν τι καταφύγιον καὶ ποῖαι ἀνάπαυλαι ὑπεδέχοντο αὐτοὺς μετὰ τοὺς καθ' ἑκάστην δημοσίους αὐτῶν ἀγῶνας. Ἄραγε οὐδὲν διδακτικὸν καὶ λυσιτελὲς μάθημα διὰ τοὺς ἰδιώτας, πολίτας καὶ δημοσίους ἀνδρας τῶν ἡμετέρων χρόνων ἔμελλε περιέχειν ἢ ἐξέτασις τοιούτων ζητημάτων, τοσοῦτον ἀπτομένων αὐτῆς τῆς οὐσίας τοῦ πολιτισμοῦ τῶν ἀπαρμυλλῶν ἐν τοιαύταις σφαίραις ἀρχαίων Ἑλλήνων;

Δευτέρα δὲ αἰτία, δι' ἣν θεωροῦμεν ἀναπόφευκτον δι' ἑκάστον Ἑλληνα τὴν τοιαύτην σπουδὴν, ὑπάρχει ἡ μεγάλη ὠφέλεια ἢ δυναμένη προκύψαι αὐτῷ ἐκ τοιαύτης μελέτης περὶ τὴν σπουδὴν, ἐκμάθησιν καὶ ἀκριβῆ κατάληψιν τῆς τε ἰδίας γλώσσης καὶ τῆς ἀρχαίας δοκίμου, ἐνδόξου καὶ τοσοῦτον ἐξευγενίζουσης τὸ πνευματικὸν καὶ ἠθικὸν τοῦ ἀνθρώπου φιλολογίας. Διότι πέποιθα καὶ παρακαλῶ ἑκάστον εἰς τοιαύτην πεποιοῦσιν ὅτι ἡ ἀπλῶς μηχανικὴ καὶ ἐπὶ τέλους καταπονητικὴ καὶ ἀηδεστάτη καταντῶσα σπουδὴ τοῦ γράμματος, τῶν τύπων καὶ ξηρῶν καὶ κενῶν νοῦ φράσεων, εἰς οἷονδῆποτε βαθμὸν τελειοποίησεως καὶ ἂν φθάσῃ, διαμένει ὅλως ἀνεπαρκῆς πρὸς τὴν τελείαν ἐκμάθησιν τῆς ἰδίας γλώσσης, ἢ πάντως διατελεῖ οὕσα οὐδὲν ἄλλο ἢ ἐλληνικὴ διαβιώσασα τοσοῦτους αἰῶνας καὶ ὑποστᾶσα αἰκίας καὶ ἀσχημίας, ὥς ἀποτρίβει ἀφ' ἑαυτῆς ἀδιαλείπτως κατὰ τὸν παρόντα χρόνον, ἵνα ἀναφανῇ εἰς τὸν κόσμον ὑπὸ μορφὴν καὶ εὐπρέπειαν εὐγενοῦς κόρης εὐγενεστάτης καὶ χαριεστάτης μητρὸς.

Ἡ σημασία τῆς πραγματικῆς σπουδῆς τοῦ ἀρχαίου βίου τῶν Ἑλλήνων διαμένει τοσαύτη, ὥστε κατὰ μέγιστον μέρος αἴρονται οἱ μέχρι τοῦδε ἀνυπέβλητοι φραγμοὶ καὶ τῶν κωλυμάτων αἰρομένων ἀσφαλῶς πατοῦνται τὰ ὅρια πρῶτον καὶ ἔπειτα αἱ ἀμοιβαῖαι ἐπικράτειαί τῆς ἀρχαίας καὶ νέας ἐλληνικῆς γλώσσης καὶ φιλολογίας μετ' ἀμοιβαίας συνεννοήσεως καὶ ἁρμονίας. Διότι ἡ δι' ἡμᾶς τοὺς νεωτέρους Ἑλληνας δυσκολία τῆς ἀρχαίας γλώσσης συνίσταται οὐχὶ εἰς τὴν πληθὺν καὶ ἀνωμαλίαν τῶν γραμματικῶν τύπων, οὐδὲ εἰς τὴν πολὺπλοκὸν ὕψην τοῦ λόγου καὶ τὴν ποικιλίαν τῶν φράσεων, ἀλλὰ πρὸ πάντων εἰς τὴν ἔκθεσιν πραγμάτων, ἐθῶν, ἰδεῶν καὶ ἐν γένει εἰπεῖν πολιτισμοῦ, ἐκ πλείστου καὶ παλαιοτάτου χρόνου παυσαμένων τοῦ ὑπάρχειν, εἰς τὴν συχνὴν χρῆσιν καὶ τὸν ἀπειρον πλοῦτον εἰκότων καὶ μεταφορῶν, εἰλημμένων ἐκ τοῦ καθ' ἑκάστην βίου καὶ τῶν περιστοιχούντων αὐτὸν πραγμάτων καὶ ἀσχολιῶν. Κατὰ ταῦτα ἡ σπουδὴ τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης προσφεύστατα ἠδύνατο ἐξομοιωθῆναι πρὸς τὴν σπουδὴν τοῦ βίου καὶ τῆς σημασίας τῶν παντοίων φαινομένων ἀπάσης τῆς ἐνεργείας ἔθνους τινός, οὐχὶ κατὰ χρόνον, ἀλλὰ μόνον κατὰ τόπον λίαν ἀπομεμακρυσμένου ἀφ' ἡμῶν καὶ ἐν ἀγνώστοις ἡμῖν χώραις διαβιοῦντος, οἷον ἐν ταῖς δυτικαῖς ἀκταῖς τῆς Ἀμερικῆς ἢ ἐν τῷ κέντρῳ τῆς

βαρβάρου Ἀσίας ἢ τῷ τῆς ἀγρίας Ἀφρικῆς, οὐτινος οὐδὲν ἄλλο γινώσκομεν ἢ τινὰς γραμματικούς καὶ γλωσσικούς τύπους καὶ τινὰ γλωσσικά ὅλως ἄσχετα ἡμῖν ἀποσπάσματα, ἐν τοῖς παιδικοῖς σχολείοις ἀναγιγνωσκόμενα, ἄνευ ἐθνολογικῶν περιγραφῶν καὶ πλήρων καὶ λεπτομερῶν ἐκθέσεων εἰδημόνων καὶ ἀξιόχρεων περιηγητῶν. Ἡ μόνη διαφορὰ συνίσταται ἐν τούτῳ, ὅτι ἀντὶ περιηγήσεως συγχρόνου ἢ ἀναγνώσεως περιηγήσεων τοιούτων εἰς χώρας προσιτὰς τῇ ἀνθρωπίνῃ περιεργίᾳ, ὀφείλομεν διαδραμεῖν πάσας τὰς σφαῖρας τοῦ ἐλληνικοῦ βίου καὶ πολιτισμοῦ ἐν χώραις ἀπροσίτοις ἄλλως ἢ διὰ πνευματικῆς περιηγήσεως ἢ ἐξετάσεως τῶν γλωσσικῶν προϊόντων αὐτῶν τῶν αὐτοπτῶν μαρτύρων καὶ αὐτουργῶν τῶν περὶ ἑαυτῶν μαρτυρούντων ἄνευ οἰαςδῆποτε ἰδιοτελοῦς τάσεως καὶ οἰαςδῆποτε ὑλικῆς ἐπηρείας.

Τῆς δὲ νεωτέρας ἐλληνικῆς γλώσσης ἢ πρὸς τὴν τελειότητα καὶ καλλονὴν τῆς ἀρχαίας βαθμιαία προσέγγισις, ἣτις βεβαίως σήμερον οὐδαμῶς ἀμφισβητήτεια διὰ τε τὴν φυσικὴν ἐνδελεχῆ πρόοδον πάντων τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων (ἣτις ἐκληπτέα ἐνταῦθα κατὰ τὴν ἡμετέραν ἐκδοχὴν ὡς ἀληθῆς πρόοδος καὶ οὐχὶ ὡς ὀπισθοδρόμησις) καὶ διὰ τὸ μέχρι τοῦδε τετελεσμένον γεγονός τῆς μεγάλης καὶ δραστηρίας πρὸς τὰ πρόσω ἦτοι τελειότερα κινήσεως αὐτῆς, οὐδαμῶς συνίσταται εἰς μόνην τὴν ἀποσκοράκισιν τῶν παραφθαρέντων καὶ δῆθεν καταχρηστικῶς κειμένων γλωσσικῶν τύπων, ῥημάτων καὶ μορίων, οὐδ' εἰς μόνην τὴν ἀντικατάστασιν τῶν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἀντιστοιχούντων, τῶν γνησίων ἐκείνων καὶ ἀδιαφθόρων καὶ ὅλως ἀττικὸν θύμον καὶ ἀττικούς ἄλλας πνεόντων ῥημάτων καὶ μορίων, οὔτε εἰς τὴν χρῆσιν φρασειδίων τινῶν ἀκατανοήτων τοῖς πλείστοις, οἷαν πολλοὶ ἐπετήδευσαν, οὔτε εἰς τὴν κατὰ πρόχειρα λεξικά ἐξελληνίζοντά ἐπὶ τὸ ἀρχαιοτροπώτερον ἰταλικὰς, γαλικὰς ἢ τουρκικὰς καὶ ἀλβανικὰς καὶ παραπλησίας λέξεις καὶ ῥήματα ἀντικατάστασιν ἀρχαϊκῶν λέξεων ἐκθαμβουμένων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, διότι χρησιμεύουσιν ὡς ὄργανα ὅλως ἀνελλήνων καὶ ἀδοκίμων ἰδεῶν καὶ πραγμάτων ἐν τῇ παραστάσει εἴτε ἐλληνικοῦ ἔθους καὶ βίου εἴτε καὶ μὴ ἀδιαφόρως. Ἡ γνησία ἐξελληνίσις καὶ καθ' ἐλληνικὰς ἰδέας τελειοποίησις τῆς ἡμετέρας γλώσσης συνίσταται μᾶλλον εἰς τὴν ἀπομίμησιν καὶ πιστὴν ἀποτύπωσιν τοῦ πνεύματος, τῆς χάριτος, τῆς κυριολεξίας, τῆς σῶφρονος καὶ προσφουῶς μεταφορᾶς, τῆς ζωηρᾶς καὶ ἀνθηρᾶς εἰκόνας καὶ ἐπὶ πᾶσι τῆς παραστάσεως καλῶν, γενναίων καὶ μετὰ τοῦ σῶφρονος μεγάλων ἰδεῶν καὶ πραγμάτων.

Κατηγορήθη πολλάκις καὶ πολλαχῶς ὑπὸ πολλῶν ἡμετέρων ἢ παρούσα κατάστασις ἢ μᾶλλον ἢ παρούσα τάσις τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης, ὅτε μὲν ὡς χυδαιολογοῦσα, ὅτε δὲ ὡς ἀρχαίζουσα καὶ ἀποβάλλουσα οὕτως ἐντελῶς τὸν κύριον αὐτῆς σκοπὸν, τὴν πρὸς ἄλλους ἢ μᾶλλον τοὺς πολλοὺς εὐληπτον μετάδοσιν τῶν διανοημάτων τοῦ λέγοντος καὶ γράφοντος, ἢ ἐπὶ τέλους ὡς μακαρονίζουσα τὸ δὴ λεγόμενον, ἦτοι ὡς ἐνίοτε μὲν ἀνατρέχουσα πρὸς τὰ ἀγνά καὶ διαυγῆ νάματα τῆς ἀρχαίας καλλιτελείας, ἐνίοτε δὲ κυλιομένη εἰς τὸν

βόρβορον βαρβάρου καὶ χυδαίας ἐκφράσεως βαρβάρων καὶ χυδαίων διανοημάτων καὶ αἰσθημάτων ἄνευ ὁμοιογενείας, κανονικότητος καὶ φιλοκαλίας. Ἀλλά, φαίνεται μοι, ἡμεῖς σήμερον ἀφέντες κατὰ μέρος τὴν ἀπηρχαιωμένην καὶ τετριμμένην διαμάχην περὶ κοινῆς καὶ χυδαίας ἢ ἀρχαϊκῆς καὶ ἐλληνίζουσης γλώσσης, καὶ μὴ ἀκολουθοῦντες ἀποκλειστικῶς ἰδιόρρυθμα συστήματα τοῦ ἐνὸς ἢ τοῦ ἄλλου ἐκ τῶν ἀρχαιότερων λογίων τοῦ ἡμετέρου ἔθνους, αἰσθανόμεθα μόνον τὴν φυσικὴν ἀνάγκην τοῦ ὀρμᾶσθαι ἐκ τῆς παρουσίας πάντοτε καταστάσεως τῆς γλώσσης καὶ τελειοποιεῖσθαι ἀείποτε σπεύδοντες πρὸς τὰ πρόσω, μηδαμῶς ἀποναρκοῦμενοι ἐν τῇ φιλολογικῇ ἐνεργείᾳ ἡμῶν ὑπὸ τῆς ἀπελπιστικῆς ἰδέας τῆς στασιμότητος, τοῦ μὴ περαιτέρω, ἤπερ ἐπὶ παντὸς ἀνθρωπίνου ἔργου συνεπάγεται τὴν τριβὴν καὶ διαφθοράν, ἀλλὰ τὸναντίον πλήρεις ὄντες τῆς γενναίας ἀποφάσεως τοῦ ποιεῖν ἀδιαλείπτως νέον τι βῆμα ἐν τῇ γλωσσικῇ προόδῳ, ἀπηλλαγμένοι δὲ τοῦ φόβου, μὴ ἐμπέσωμεν εἰς μακαρονισμόν, διότι δανειζόμεθα ἐκ τῆς ἀρχαίας γλώσσης τὸ πνεῦμα αὐτῆς καὶ τὴν κανονικὴν, εὐρυθμον καὶ προσφυστάτην ἔκφρασιν αὐτοῦ καὶ τὸν κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἐλληνικὴν φιλοκαλίαν καλλωπισμὸν καὶ περικόσμησιν τῶν ἐκ τοῦ νεωτέρου κόσμου ἐκάστοτε ὑποκειμένων ἡμῖν πραγμάτων.

Αἱ χθές καὶ πρῶην κατὰ τῆς παρουσίας φιλολογικῆς καταστάσεως τῆς γλώσσης κατηγορίαι, αἱ καὶ σήμερον ἔτι ὑπὸ πολλῶν πιστῶν θιασωτῶν παντὸς στασίμου, παλαιοῦ καὶ φέροντος, ὡς διατείνονται, τὸν πῖνον καὶ τὴν πολιὰν τῆς γεραρᾶς ἀρχαιότητος καὶ παραδόσεως, ὑποτρέφονται καὶ διαδίδονται, ἐγένοντο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐν μέρει δὲ καὶ δικαίως, διὰ τὴν προεκτεθεῖσαν ἄγνοιαν τοῦ ὄντως ἐλληνισμοῦ, ἤτοι τοῦ ἐλληνικοῦ βίου καὶ τοῦ ἐλληνικοῦ πνεύματος. Μᾶλλον δὲ εἰπεῖν ἐγένετο περὶ τὴν τοιαύτην κατάκρισιν τῶν παρόντων σύγχυσις ζητημάτων καὶ ἀσάφεια καταλλήλων γνωρισμάτων καὶ κριτηρίων. Διότι ἐν παντὶ εἶδει φράσεως καὶ λόγου, ἀρχαίζοντος ἢ νεολογικωτέρου, ἀττικίζοντος ἢ χυδαίζοντος, τὸ κακὸν προέρχεται ἐκ συγχύσεως πραγμάτων καὶ καταχρήσεως ὄρων. Κατ' ὀρθὸν λόγον δύναται ὁ νεώτερος Ἕλληνα γράφειν ἀπλούστατα καὶ χυδαιολογικώτατα καὶ ὁμοίως μένειν ἀκατάληπτος, εἰ μὴ μὴ λέγῃ σκάφην τὴν ὄντως σκάφην καὶ σῦκα τὰ ὄντως σῦκα, ἀλλ' ἐν παντὶ βήματι ἀκυρολεκτῇ, διότι ἴσως ἐν τῇ μεγάλῃ αὐτοῦ σπουδῇ πρὸς ἐκμάθησιν λέξεων τινῶν καὶ φράσεων καὶ πρὸς τὴν ἐπιπόλαιον μόνον ἐπιφάνειαν τοῦ ξένου πολιτισμοῦ παρημέλησε τοῦ πνεύματος καὶ τῆς οὐσίας τοῦ ἐλληνικοῦ βίου, ὅπως πρὸς ταῦτα παραβάλλῃ καὶ κατὰ ταῦτα σταθμίζῃ καὶ τὰ τοῦ νεωτέρου εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Πάλιν δὲ δύναται γράφειν εὐληπτότατα τοῖς πᾶσι, καίτοι ἐλληνίζων, ὁ κατὰ φυσικὴν ἀλληλουχίαν καὶ συνέπειαν καὶ ἐν πλήρει γνώσει τῶν πραγμάτων γράφων περὶ οἰασδῆποτε ὑποθέσεως· οὐδέποτε πάλιν κατακριθῆσεται ὡς γαλλίζων ἢ ἰταλίζων ἢ γερμανίζων ἢ ὅλως ξενίζων περὶ τὴν γλῶσσαν ὁ τὰς προσφθεῖς μεταφορὰς καὶ εἰκόνας ἐγκατασπέλων ἐν τῷ λόγῳ αὐτοῦ διὰ τὴν τυχοῦσαν ἄγνοιαν τῶν κατακρινόντων περὶ τοῦ τόπου καὶ

τρόπου, ὅθεν καὶ καθ' ὃν ἐλήφθησαν αἱ μεταφοραὶ καὶ εἰκόνες, ἢ διότι ἴσως οἱ ἀναγνώσται αὐτοῦ ἔτυχον ἀναγνόντες τὰ τοιαῦτα ἐφάπαξ ἢ τὸ πρῶτον ἐν γαλλικοῖς, ἰταλικοῖς ἢ ξένοις συγγράμμασι· διότι καὶ τὰ νεώτερα ἔθνη κατὰ μέγα μέρος ἐκ τοῦ πλουτοῦ θησαυροῦ τοῦ ἐλληνικοῦ βίου, τῆς ἐλληνικῆς τέχνης καὶ γλώσσης, τῆς πιστῆς ἀποτυπώσεως τοῦ ἐν ἐκείνοις καλοῦ, ἡρῶσαντο ἢ ἀναλόγως πρὸς ἐκεῖνα ἐμόρφωσαν τὰς πλείστας καὶ ὠραιότατας καὶ ἐμφαντικωτάτας φράσεις καὶ εἰκόνας καὶ μεταφορὰς αὐτῶν. Ἄλλ' ἔτι μᾶλλον δύναται ἐξακολουθεῖν, ἢν ἔλαβεν ἐκ τῆς πραγματικῆς σπουδῆς τοῦ ἀρχαίου ἐλληνικοῦ βίου φύμην καὶ τάσιν καὶ ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ γλώσσῃ, διαπλάττων θαρρῶντως κατὰ γνησίως ἐλληνικὰ πρότυπα νέας φράσεις, ζωηρὰς εἰκόνας καὶ ἐπιτυχεῖς μεταφορὰς, προσαρμόζων προσφύτερον πρὸς τὴν πολλαπλῆν τελειοποίησιν τῶν περὶ ἡμᾶς τὴν ὅλως ἐλληνικὴν τάσιν τοῦ διανοεῖσθαι καὶ γράφειν, ἢν ἐκ τῆς σπουδῆς τοῦ ἐλληνικοῦ βίου προσεκτῆσατο.

Ἄλλως δὲ καὶ ἐνταῦθα ἐφαρμοστέον τὴν γνησίαν ἰδέαν τῆς σώφρονος ἐλευθερίας, ἀν οὐχὶ περὶ τὴν δοκοῦσαν ἐκλογὴν τοῦ εἶδους τοῦ γράφειν, τοῦλάχιστον περὶ τὴν ἐλευθέραν καὶ ἀκώλυτον συζήτησιν καὶ τὸν ἐλεύθερον διαγωνισμόν ἐν τῷ γράφειν, διότι οὕτω πιθανῶς ἀποδοθήσεται τὸ ἔπαθλον τῷ νικητῇ τοιοῦτου ἀγῶνος. Κατὰ τὸν ἡμέτερον ΙΘ' αἰῶνα, οὐ ὡς μέγιστη δόξα καὶ τιμὴ ἀνομολογεῖται τὸ πνεῦμα τῆς ἐλευθέρας ζητήσεως, ὃν οὐδαμῶς ἄλλως δύναται τις χαρακτηρίσαι κάλλιον, ἢ ἀποκαλῶν αὐτὸν αἰῶνα ἀν οὐχὶ γενικῆς κατὰ πάντα τὰ εἶδη τοῦ βίου καὶ τοῦ διανοεῖσθαι ἐλευθερίας, ἀλλὰ πάντως αἰῶνα τελεσφόρου πάλης τούτου τοῦ πνεύματος τῆς ἐλευθερίας κατὰ τῶν παντοίων προσκομμάτων, ἅτινα προγενέστεροι αἰῶνες ἐπεσώρευσαν εἰς τὴν πορείαν τοῦ ἡμετέρου πολιτισμοῦ, — ὀφειλομένον ἐφαρμόσαι τὴν αὐτὴν σώφρονα ἐλευθερίαν καὶ περὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς γλώσσης καὶ φιλολογίας ἡμῶν, ἢ τοῦλάχιστον ὀφειλομένον ἀπεκδύεσθαι εἰς τὴν πάλην ἐκείνην συνεχῶς καὶ θαρρῶντως. Αὕτη ἡ πάλη ἀνεδείχθη μέχρι τοῦδε νικηφόρος γενικώτερον ἢ μερικώτερον ἐν πλείστοις ὑψηλοτέροις ζητήμασι τοῖς ἀνθρωπίνης κοινωνίας· ἐν τοῖς περὶ ἐλευθέρας συνειδήσεως, περὶ ἀνοχῆς διαφόρων θρησκευτικῶν καὶ φιλοσοφικῶν δογμάτων, περὶ ἐλευθέρας διδασκαλίας καὶ δημοσιογραφίας καὶ ἄλλης ἐπιστημονικῆς ἐνεργείας, περὶ ἐλευθέρας ἐμπορίας, περὶ ἐλευθέρου διαγωνισμοῦ, περὶ ἐλευθέρου ἀστικοῦ βίου, περὶ ἐλευθέρας αὐταρχίας καὶ αὐτονομίας. Τοῦτο τὸ μεγαλουργὸν πνεῦμα τῆς ἐλευθερίας, ἣτις πανταχοῦ θεωρητέα ὡς μήτηρ πασῶν τῶν ἀρετῶν καὶ πάσης προόδου, ὀφείλει ἐπικρατεῖν καὶ ἐν τῇ διαπλάσει καὶ ἀναπτύξει τῆς νέας ἐλληνικῆς ἡμῶν γλώσσης καὶ φιλολογίας, ἣτις ὀφείλει εἶναι πάντως ἐλληνικὴ, ἀλλ' ἀντιστοιχοῦσα πρὸς τὰς νῦν ἀνάγκας τοῦ ἐλληνισμοῦ. Οὗτος δέ, ἐδραζόμενος ἐπὶ τῆς βάσεως τοῦ ἀρχαίου ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ οὐχὶ καθ' ἕλην μόνον, ἀλλὰ καὶ κατ' εἶδος καὶ δύναμιν, ὀφείλει συγκραθῆναι μετὰ πάντων τῶν στοιχείων πάντων τῶν νεωτέρων πολιτισμῶν, τῆς χριστιανικῆς ἀρετῆς καὶ

ἀγάπης, τῆς ἀναπτύξεως τῆς βιομηχανίας, τῆς θαυμασίας τελειοποιήσεως καὶ ἐκπληκτικῆς τῆν ποσότητα, ποιότητα καὶ δύναμιν αὐξήσεως τῶν ἐφευρέσεων καὶ ἀνακαλύψεων καὶ τῶν καθιδρυμάτων, δι' ὧν πρὸ πάντων ἀποδεικνύεται ἡ εὐγενῆς ἀξία καὶ ὁ ὑψηλὸς προορισμὸς τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, ἡ ἀδιάλειπτος τάσις καὶ προσέγγισις πρὸς τὴν τελειοτάτην καὶ ἀνέφικτον αὐτοῦ εἰκόνα, τὴν ἀπόλυτον τοῦ ὑψίστου ὄντος παντογνώσαν, παντοδυναμίαν καὶ ἐλευθερίαν. Ἄλλ' ἐνταῦθα μὴ ἐξαφανισθῆ ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν ἡ καθαρὰ καὶ γη-
 σία ἔννοια τῆς λέξεως ἐλευθερίας κατὰ πάντα τὰ εἶδη τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, μὴδὲ συγχυσθῆ αὕτη μετὰ τῆς ἀκρασίας καὶ ἀκολασίας τῆς πάντα χαλινὸν ἀποπτυσούσης. Καὶ ἐνταῦθα δηλαδὴ ἡ ἀληθῆς ἐλευθερία προϋποτίθησι γνῶσιν ἐντελῆ πάντων τῶν διεπόντων αὐτὴν νόμων, πάντων τῶν ὀρίων τῆς ἐνεργείας αὐτῆς, ἅπερ οὐχὶ ἄνευ κινδύνου καὶ ζημίας ἑαυτῆς δύναται ὑπερπηδῆσαι, πάσης τῆς ἐπιτετραμμένης αὐτῇ συνετῆς χρήσεως τῶν δικαιωμάτων αὐτῆς, ὡς καὶ τῆς ἐκπληρώσεως πάντων τῶν καθηκόντων αὐτῆς, συνελόντι εἰπεῖν, ὀφείλει εἶναι ἐλευθερία ὑποβεβλημένη εἰς τὸ σωτήριον κράτος λογικῶν καὶ ἠθικῶν νόμων, διότι ἀπόλυτος ἐλευθερία πανταχοῦ ἀπόλυτος δουλεία. Πρὸς ταῦτα πάντα χρεῖα προετοιμασίας· οὐδεμίαν δὲ τοιαύτη σκοπιμωτέρα, ἢ ἡ εἰλικρινῆς ἱστορικὴ τοῦ παρελθόντος ἐξέτασις. Καὶ ταῦτα μὲν ἐπὶ τὸ γενικώτερον.

Ἐὰν δὲ νῦν ἔλθωμεν εἰς τὴν μερικὴν ὠφέλειαν, ἥτοι τὴν ἐλληνικὴν καθ' ἐλληνικοὺς κανόνας καὶ τύπους ὀνοματοθεσίαν τῶν περιστοιχούντων ἡμᾶς ἀψύχων καὶ ἐμψύχων, ἐργαλείων, σκευῶν, ὀργάνων ἢ μηχανῶν, πτηνῶν, ζώων, ἰχθύων, τεχνῶν καὶ ἐπιτηδευμάτων, τεχνιτῶν καὶ πάντων τῶν τοιούτων, ἢ ἐκ τοιαύτης σπουδῆς προκύπτουσα ὠφέλεια ὑπάρχει καταφανεστάτη, εἰ μὴ ἐντελής καὶ γενικὴ. Τῷ ὄντι τίς δύναται ἀρνηθῆναι τὸν ἀδιεξίτητον λαβύρινθον, τὸ ἀδιόρατον χάος, ἐν ᾧ κινεῖται ἡ ἡμετέρα ζῶσα καὶ ὀμιλουμένη γλῶσσα μεταξὺ τῶν ξένων καὶ βαρβάρων λέξεων καὶ τῆς ἀτόπου καὶ μονομεροῦς καὶ καταχρηστικῆς χρήσεως τῶν ἀρχαίων ἐλληνικῶν (αἴθουσα, φιάλη, δεσποσύνη κ. τ. τ.), ἢ τῆς διὰ ξενοφώνων ὀνομάτων ἀντικαταστάσεως αὐτῶν (παναίριον, ἐπεύχιον κ. τ. τ.); — Ἄλλ' ὀμολογητέον ὅτι οὐδαμῶς ὑπάρχει καὶ τις ἐπίτομος πανάκεια τούτων· διότι καὶ αὕτη ἡ τελειοτάτη περὶ τοῦ ἐλληνικοῦ βίου πραγματεία, καὶ αὕτη ἡ εὐρυθμὸς καὶ ἀρμονικὴ συγχώνευσις πάντων τῶν γλωσσικῶν προϊόντων τοῦ ἀρχαίου βίου εἰς κανονικὸν σύνολον τελείας εἰκόνας δι' ὅλων τῶν αἰσθήσεων καὶ ἀντιλήψεων ἐπενεργούσης οὐδέποτε καταδείξει τελεσφόρως πάντα τὰ τοιαῦτα καὶ τὰς ὀνομασίας αὐτῶν διὰ πολλοὺς λόγους· διὸ μὴ ἀπατηθῆ τις, ὅτι ἀναγνοῦς μικρὸν ἢ μέγα δοκίμιον περὶ τοιούτων ζητημάτων, συνεπλήρωσεν ἤδη ἐντελῶς τὸ ὀνοματολόγιον τῶν γνησίων ὄρων τῶν ἀναγκαιούντων αὐτῷ πραγμάτων· ἀλλ' ἕκαστος τοῦλάχιστον δύναται ἔχειν τὴν πεποίθησιν ὅτι κατεῖδεν ὅπως οὐ πάντας τοὺς τρόπους, καθ' οὓς ἡ πλαστικὴ καὶ πλουσία φαντασία τῶν Ἑλλήνων οὐ μόνον ἐδημιούργησε πάντα τὰ τοῦ βίου καὶ τῆς τέχνης ἀναγκαῖα, ἀλλὰ καὶ τὴν

ὀνοματοθεσίαν αὐτῶν ἐκανόνισεν, ἀλλὰ καὶ τὴν περαιτέρω τάσιν αὐτῆς ὥρισεν. Ἄλλὰ τί δικαιούνται οἱ ἀναγνώσται ἀπαιτεῖν ἐκ πονήματος ἀξιοῦντος διδασκαλίαν περὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου τῶν Ἑλλήνων; — Βεβαίως τὸ συμπεριλαβεῖν ἐν στενοῖς ὁρίοις ἅπαντα τὰ φαινόμενα τοῦ τοιούτου βίου καθ' ὅλας αὐτῶν τὰς λεπτομερείας καὶ τὴν ἀπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἑκτασίαν αὐτοῦ, πάντα τὰ ἰδιωτικὰ ἰδρύματα, πάντας τοὺς χαρακτηρισμοὺς σώματος καὶ πνεύματος, πάσας τὰς ἰδέας τεχνικᾶς, φιλολογικᾶς, νομικᾶς, τὰς ἐπικρατούσας καὶ διεπούσας τὸν ἰδιωτικὸν βίον τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, καταντᾷ ἔργον ἐπιπονώτατον καὶ ἀτεχνῶς γιγάντειον, εἰ μὴ πάντῃ ἀνέφικτον· διότι πρὸς τοῦτο χρεῖα ἀναλῦσαι καὶ συγχωνεῦσαι ἐν μιᾷ πραγματείᾳ πάντα τὰ λεκτικὰ προϊόντα τῶν ἀρχαίων· ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἐγίνετο τοῦτο ἐπὶ ὅλων τῶν σωζομένων, τὸ ἔργον ἔμελλεν εἶναι πάντως ἀνεπαρκές, ἅτε δὴ ἐκλιπόντων εἰς τὸ παντελές πολλῶν γραπτῶν καὶ τεχνικῶν μνημείων. Βεβαίως, ἐὰν τοῦτο ἦν φυσικῶς καὶ λογικῶς δυνατόν καὶ ἀπαραίτητον πρὸς γνῶσιν τοῦ ἀρχαίου βίου, τὸ καθ' ἡμᾶς ἐπεθυμοῦμεν δοῦναι ἐκάστῳ δικαίαν ἀφορμὴν, ὅπως εἴπῃ περὶ τοιούτου πονήματος, ὅτι οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ πιστὴ ἀντιγραφή τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ἐν ζέοντι γενομένη. Ἄλλ' οὔτε χρεῖα τοῦτο οὔτε δυνατόν τὸ ἔργον· καὶ κάλλιον παντὸς ἄλλου καταδεικνύει τὸ ἀτόπημα τοιαύτης ὑπερλεπτομεροῦς καὶ ἀδιεξόδου ἐκθέσεως τὸ παράδειγμα τῶν ἀρχαιότερων ἐγκυκλοπαιδαιογράφων ἢ θησαυρογράφων τῆς ἐσπερίας Εὐρώπης, Μεουρσίου, ἢ Γρονοβίου κ. τ. τ., ἢ τὸ τοῦ σεβασμιωτάτου ῥωμαίου ἐπισκόπου Βαϊάρδου, ὃν ὁ πολυμαθὴς καὶ εὐφυὴς Βαρθελεμῆς ἀναφέρει πρὸς ἀποτροπὴν ἐκάστου ἀπὸ τῆς μιμήσεως αὐτοῦ. Ὁ Βαϊάρδος οὗτος ἦν ἀπέραντος καὶ ἀκάματος συνεργανιστὴς καὶ καλλιεργήσας πάντα τὰ εἶδη τῶν φιλολογικῶν ἐναπέθηκεν ἐν τῇ κεφαλῇ αὐτοῦ τεράστιον, ἀλλὰ καὶ ἀδιάμορφον καὶ συγκεχυμένον σωρὸν γνώσεων. Οὗτος ἐπροοιμίασε διὰ τοῦ ἐν ἐνὶ τόμῳ εἰς 4ον γενικοῦ καταλόγου τῶν ἐν Πορτίκῳ διατηρουμένων μνημείων· καὶ ἐπειδὴ αἱ παραστήσους αὐτὰ εἰκόνας ἐβράδυνον, ἔλαβε τὴν ἀδειαν τοῦ προτάξαι τοῦ μεγάλου ὑπομνήματος αὐτοῦ πρόλογον περὶ τῆς ἐποχῆς, τῶν συνεπειῶν καὶ τῆς ὠφελείας τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ Ἡρακλείου· ἐδημοσίευσεν δὲ τὴν ἀρχὴν ἐν ἑπτὰ τόμοις εἰς 4ον μὴ θιγῶν τοῦ θέματος αὐτοῦ. Καὶ ἰδοὺ πῶς. Ὁ ἐξηγητὴς τῶν μνημείων ὀφείλει καταδείξαι τὰς διαστάσεις αὐτῶν· ἀλλὰ διὰ τίνων μέτρων; Ἐντεῦθεν μακρὰ ἐκδρομὴ περὶ τῶν μέτρων τῶν Ἀσσυρίων, Βαβυλωνίων, Περσῶν, Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων. Ἐπειδὴ τὰ μνημεῖα ἐξωρύχθησαν ἐκ τῶν ἐρειπίων τοῦ Ἡρακλείου, αὕτη δὲ ἡ πόλις ἦν συνώνυμος πολλῶν ἄλλων, διὰ τοῦτο ἀνάγκη πραγματευθῆναι περὶ ὅλων τῶν Ἡρακλείων καὶ Ἡρακλείων· διὸ νέα ἐκδρομὴ εἰς τὴν ἐπικράτειαν τῆς ἀρχαίας γεωγραφίας. Ἐπειδὴ δὲ τὸ Ἡράκλειον ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους, ἦσαν δὲ γνωστοὶ πολλοὶ ἥρωες ὑπὸ τοῦτο τὸ ὄνομα, ὁ Τύριος, ὁ Αἰγύπτιος, ὁ Ἑλληὴν κ. λ., ἔπρεπεν ἀκολουθῆσαι αὐτοὺς κατὰ τὰς ἐκδρομὰς αὐτῶν καὶ προσδιορίσαι, τίνι τούτων ὄφειλε τὴν ἴδρυσιν αὐτοῦ τὸ προκείμενον Ἡράκλειον.

ἐντεῦθεν νέα ἐκδρομὴ εἰς τὴν ἐπικράτειαν τῆς μυθολογίας. Πρόδηλον ὅτι τοιαῦται ἔρευναι εὐκόλως ἠδύναντο ὀδηγήσασθαι τὸν συγγραφέα μέχρι τοῦ δωδεκάτου τόμου, ἀλλ' ἀτυχῶς προσεκλήθη ὅπως καταπαύσῃ ἐν μέσῳ σταδίῳ τοιαύτην δολιχοδρομίαν. Οὕτω διὰ τοῦ συνειρμοῦ πλανᾶται ἀπὸ συγγενοῦς εἰς συγγενῆ ἔγνωσαν ὁ τῆς πολυμαθίης τῆς νόον οὐ διδασκούσης ἀντιποούμενος, καὶ ἐπιθυμῆ γράφειν ἀτελευτήτως *de omni re scibili et de quibusdam aliis*.

Ἐκ τῶν προηγουμένων ἐξάγεται ὅτι ἀπαιτεῖται ἐν τῇ παρούσῃ πραγματεία ἡ καταλληλοτάτη μέθοδος, ἣτις ὀρίζεται τὸ μὲν ἐξ αὐτῆς τῆς ὕλης καὶ τῆς προθέσεως τοῦ πονήματος, τὸ δὲ ἐκ τοῦ εἴδους τῶν ἀναγνωστῶν, πρὸς οὓς ἀπευθύνεται.

Καὶ τὴν μὲν ὕλην ἀρούμεθα ἐκ τῶν πηγῶν. Πηγὰς δὲ ἐννοοῦμεν ἐνταῦθα πάντα τὰ γραπτὰ μνημεῖα τῆς ἐλληνικῆς φιλολογίας, εἴτε γεννήματα τῆς πλαστικῆς φαντασίας εἰσὶν, εἴτε ἐκθέσεις τοῦ πραγματικοῦ γεγονότος· ἐπομένως πάντα τὰ εἶδη τῶν ποιημάτων, τῆς ἐπικῆς καὶ διδακτικῆς ποιήσεως, Ὀμηρον, Ἡσίοδον, Θεόγνιν, Σόλωνα, τῆς λυρικῆς ἢ μελικῆς ποιήσεως, Πίνδαρον, Σιμωνίδην, Ἀρχίλοχον, Ἀνακρέοντα κ. λ., τῆς δραματικῆς ποιήσεως, τραγωδίας τε καὶ κωμωδίας, ἦτοι Αἰσχύλον, Σοφοκλέα, Εὐριπίδην, Ἀριστοφάνην καὶ λείψανα κωμικῶν, ἔτι δὲ τῆς λογίας ποιήσεως τῶν Ἀλεξανδρινῶν, Καλλιμάχον, Ἀπολλώνιον, Θεόκριτον καὶ λοιποὺς βουκολικούς, Νόννον καὶ τοὺς παντοίους ἐπιγραμματογράφους· εἶτα πάντα τὰ εἶδη τῆς πεζογραφίας, ἱστοριογράφους, Ἡρόδοτον, Θουκυδίδην, Ξενοφῶντα, Πολύβιον, Διόδωρον, Πλούταρχον κ. λ., φιλοσόφους, Πλάτωνα καὶ Ξενοφῶντα καὶ Ἀριστοτέλην, ῥήτορας, Λυσίαν, Ἰσοκράτην, Δημοσθένην, Ἰσαῖον, Αἰσχίνην καὶ Λυκοῦργον, καὶ νόμους καὶ ψηφίσματα καὶ ἄλλοῖα παρὰ τούτοις πειστήρια, ἔτι δὲ γεωγράφους, οἷον Στράβωνα, ἐν οἷς κατατακτέον καὶ τὸν συγγραφέα τῆς περιηγήσεως Πausανίαν καὶ Στέφανον τὸν Βυζάντιον τὸν ἐθνογράφον, φυσιογράφους, Ἀριστοτέλην καὶ Θεόφραστον, καὶ τὴν χορείαν τῶν ἀττικιστῶν σοφιστῶν, Λουκιανόν, Δίωνα Χρυσόστομον, Φιλόστρατον, Ἀλκίφρονα καὶ Λόγγον, καὶ τὴν φορὰν τῶν παντὸς εἴδους γραμματικῶν, μυθογράφων, ἀρχαιολόγων, ἀθροιστογράφων, σχολιαστῶν, λεξικογράφων, ὀνοματολόγων, παροιμιογράφων, Ἀπολλοδώρον καὶ Ὑγῖνον, Φιλόχορον καὶ Δικαίαρχον, Ἀρίσταρχον καὶ Δίδυμον καὶ Εὐστάθιον, Ἡσύχιον καὶ Σουΐδαν καὶ ἐτυμολόγους, Πολυδεύκην καὶ Φρύνιχον κ. λ. Τούτοις προσθετέον καὶ τοὺς ἀμέσους καὶ ἀπροκαταλήπτους μάρτυρας, τὰ νομίσματα καὶ τὰς ἐπιγραφάς. Πάντες οὗτοι τὸ μέρος αὐτῶν παρέχουσι πολύτιμον ὕλην πρὸς χαρακτηρισμὸν τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους καὶ σχετικῶς πλήρεις τὰς περὶ τῶν ἀρχαίων ἐθνῶν εἰδήσεις· ἀλλ' ἕκαστος ἐρμηνευτέος κατὰ τὸν ἰδιάζοντα τῷ εἶδει τῆς συγγραφῆς αὐτοῦ τρόπον καὶ τὴν ἰδιάζουσαν αὐτῷ πρόθεσιν· διότι πάντα τὰ φιλολογικὰ προϊόντα οἰουδήποτε ἔθνους εἰσὶν ἢ ἀμεσος ἢ ἔμμεσος ἔκφρασις τοῦ πληροῦντος αὐτὸ βίου. Ἐκ πάντων τούτων ἠρυσάμεθα οὐχὶ φειδωλῶς

καὶ γλίσχρως, ἀλλ' ἀφθόνως, ἂν οὐχὶ κατὰ κόρον, προσπαθοῦντες συγχρόνως διατηρῆσαι καὶ τὴν ἰδιάζουσαν χροιάν τοῦ τε συγγραφέως καὶ τῶν ὑποκειμένων πραγμάτων, καὶ συναρμόζοντες τὰς μαρτυρίας καίπερ ἀπωτέρω κειμένας πρὸς τὰ ἐκάστοτε ἐκτιθέμενα, μὴ νοθεύοντες δὲ καὶ οἶονεὶ εἰς προκρούστειον κλίνην παραβιαζόμενοι αὐτάς. Πρὸς τοῦτο δὲ νομίζομεν ὅτι οὐδαμῶς ἀρκεῖ ἢ ἐπὶ τῇ προθέσει ταύτῃ κατὰ πρῶτον ἐπιχειρουμένη ἔρευνα καὶ συλλογὴ τῶν ἀρκουσῶν καὶ οἰκείων μαρτυριῶν, ἀλλὰ καὶ προηγουμένη ταύτης τῆς ἐργασίας γνῶσις καὶ κατοχὴ τοῦ τε πραγματικοῦ καὶ τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ γράμματος τῶν προϊόντων τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας δι' ἐπανειλημμένης ἀναγνώσεως καὶ ἐκ παίδων ἐξοικείωσις μετ' αὐτῆς καὶ οἶονεὶ παιδομαθία. Ὡς πολύτιμοὶ πηγὰὶ θεωρητέα καὶ τὰ ἄφωνα τεχνικὰ μνημεῖα, εἴτε τὰ ἐν τοῖς τόποις τῆς ἀρχικῆς ἰδρύσεως αὐτῶν μέχρι τοῦδε διασωζόμενα, εἴτε τὰ ἐν ταῖς μεγαλοπρεπέσιν οἰκοδομαῖς τῶν μουσείων φιλοξενούμενα καὶ ἐκτεθειμένα, εἴτε ἐν ταῖς πολυτελέσι συλλογαῖς τῶν μουσείων ἀπεικονισμένα καὶ ἐκδεδομένα, εἴτε ἐν ἀπλοῖς καταλόγοις ἀπηριθμημένα καὶ περιγεγραμμένα ὑπ' εἰδημόνων.

Οὐχὶ δὲ μικρὰν δυσχέρειαν παρέσχεν ἡμῖν τὸ ζήτημα τοῦ προσδιορισμοῦ καὶ τῆς ἐκλογῆς τῶν ἀναγνωστῶν, πρὸς οὓς ὀφείλομεν ἀποτείνεσθαι· διότι ἐν τῇ ἀοριστίᾳ τοῦ κύκλου καὶ τοῦ εἴδους τῶν ἀναγνωστῶν ἀποτυγχάνει οἷονδῆποτε πόνημα· διότι πᾶν τοιοῦτον φέρει πανταχοῦ, μάλιστα δὲ ἐν τῷ ἡμετέρῳ ἔθνῳ, τὴν φύσιν ἐπιστολῆς, καὶ μάλιστα ἐμπορικῆς ἐγκυκλίου, σκοπούσης οὐχὶ μόνον ὅπως γένηται καταληπτὴ τοῖς ἀναγνώσταις, ἀλλὰ καὶ ὅπως προκαλέσῃ εἰς ἐπιχειρήσεις καὶ παραγάγῃ ἀμοιβαίαν ὠφέλειαν. Διὸ ἐπὶ πολὺ ἐδισταμάμεν, τίνας προτιμητέον, τοὺς εἰδικούς καὶ ἐπιστήμονας, πρὸς οὓς ὀφείλομεν ὑποβαλεῖν νέον τι πόρισμα κριτικῶν ἐρευνῶν, ἢ τοὺς πρὸς ἐπιστήμην σπεύδοντας μαθητάς ἢ γενικῶς πάντας τοὺς φιλομαθεῖς καὶ λογίους· πρὸς τοὺς πρῶτους ἐνομίσαμεν περιττόν, διότι οὐχὶ νέα, ἀλλὰ κεκτημένα ἤδη καὶ βεβαιωμένα πολλαχῶς πορίσματα παρέχομεν ἐνταῦθα· πρὸς δὲ τοὺς δευτέρους οὐχὶ μόνον ὠφέλιμον ἀλλὰ καὶ ἀπαραίτητον· διὸ καὶ τὸ εἶδος τοῦ πονήματος καὶ ἡ μέθοδος αὐτοῦ ἐπετηδεύθη δημωδέστερα, ἀποτινάξασα τὸν λόγιον ἐσμὸν τῶν ἐπιστημονικῶν παραπομπῶν καὶ συμπαραθέσεων καὶ ἄλλων τοιούτων συμπυκνώσεων. Ἐπεθυμοῦμεν τὸ εἶδος τοῦτο ἔτι δημωδέστερον πρὸς ἱκανοποίησιν καὶ ὠφέλειαν πλειόνων (εἰ καὶ ἐκ συστήματος ἀποστρεφόμεθα ὁμῶς ἅϊδι πᾶν τὸ ἀγυρτικώτερον ἢ γοητικώτερον καὶ καπηλικώτερον)· ἀλλ' ἐν ἧ εὐρέθημεν ἀντινομία ἐπεζητήσαμεν ὅ τι ἦν δυνατόν ἡμῖν· διότι πρὸς τὸν τοιοῦτον σκοπὸν ἡμῶν φαίνονται ἀντιφάσκοντα· α') ἡ συγχρῆς χρῆσις διεξοδικῶν χωρίων ποιητῶν τε καὶ πεζογράφων καὶ ἐκ τῶν δυσκολωτέρων, β') ἡ ἐξέλασις συνηθεστάτων λέξεων καὶ μορίων τῆς κοινῆς καὶ τετριμμένης διαλέκτου καὶ γ') ἡ κατακορῆς συμπαραθέσις ὀνομαστικῶν ὄρων ἄνευ πολλῶν ἐρμηνειῶν. Ὡς πρὸς τὸ τελευταῖον μάλιστα φόβος, μὴ τις τῶν καθ' ἡμᾶς ἀνέδῃ καὶ εὐώνως εὐφυῶν, σκανδαλιζόμενος ὑπὸ τῆς

ὑπερλεπτομεροῦς καταλογῆς διαφόρων πτηνῶν, ἰχθύων, ἀνθέων, δένδρων, με-
τάλλων, ὑποδημάτων, ποτηρίων καὶ ἄλλων, ἀναφωνήσῃ, ὅ τι πρὸς τὴν εὐχὴν
τοῦ ἱερέως τῆς Νεφελοκοκκυγίας, ἀνεφώνησεν ὁ παλαιὸς εὐφυῆς, ὁ Ἀριστοφά-
νειος Πεισθέταιρος· διότι εὐχομένου τούτου τοῖς Νεφελοκοκκυγιεῦσιν «ὕγεια
καὶ σωτηρίαν αὐτοῖσι καὶ Χίοισι καὶ ἤρωσι καὶ ὄρνισι καὶ ἠρώων παισὶ, πορ-
φυρίωνι καὶ πελεκᾶντι καὶ πελεκίνῳ καὶ φλέξιδι καὶ τέτρακι καὶ ταῶνι καὶ
ἐλεᾶ καὶ βασκᾶ καὶ ἐλασᾶ καὶ ἐρωδιῷ καὶ καταράκτῃ καὶ μελαγκορύφῳ καὶ
αἰγιθάλλῳ», ὁ Πεισθέταιρος ἀναβοᾷ αὐτῷ: «παῦ' ἐς κόρακας· παῦσαι καλῶν
ιού, ιού· ἐπὶ ποῖον, ὦ κακόδαιμον, ἱερεῖον καλεῖς ἀλιαέτους καὶ γῦπας; οὐχ
ὄρα; ὅτι ἰκτίνος εἷς ἂν τοῦτο γ' οἴχοιθ' ἀρπάσας; ἀπελθ' ἀφ' ἡμῶν καὶ σὺ
καὶ τὰ στέμματα· ἐγὼ γὰρ αὐτὸς τουτογὶ θύσω μόνος» (Ὀρν. 878—894).
Ἄλλ' ἡμεῖς προὔπεδειξάμεν ὅτι προεθέμεθα ἐλκύσαι καὶ ἀκοντας, ἐν μέρει δὲ
καὶ ἐκθαμβουμένους καὶ δυσχεραίνοντας τοὺς πολλοὺς τῶν ἀναγνωστῶν τοῦ λά-
χιστον εἰς μερικὴν καὶ τὴν μόνην ἴσως παρ' αὐτῶν ἐπίσκεψιν τῶν προϊόντων
τῆς ἐνδόξου ἑλληνικῆς φιλολογίας· ὥστε μετὰ τοιαύτην αἰτιολογίαν «οὐ φρον-
τὶς Ἰπποκλείδῃ» περὶ τῶν τοιούτων εἰρώνων ἐπικριτῶν.

Τὸ παρὸν πόνημα ἔρχεται κατόπιον παντοίων καὶ σπουδαίων περὶ τοιαύ-
της ὕλης συγγραμμάτων, προδιαγραφάντων καὶ ὑποδειξάντων τὰς δυνατὰς με-
θόδους καὶ ἐν μέρει πραγματοποιησάντων αὐτὰς κατὰ τὴν ἐπεξεργασίαν τῆς
ὕλης. Εἰσὶ δὲ ταῦτα ἢ γενικαὶ ἐκθέσεις σύμπαντος τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ
βίου, ἢ διεξοδικαὶ καὶ λεπτομερεῖς μονογραφίαι, ἢ εἰδικὰ πονήματα τὸν αὐτὸν
προτιθέμενα ἡμῖν σκοπὸν· διὸ παραλείποντες τὰ τῶν προγενεστέρων ἀρχαιότερα
πωνήματα ἢ συνεργάνισματα, μετ' ἴσης ἐπιδείξεις καὶ ἀκρισίας γεγόμενα, ἴσως
καὶ ἡ ἀπλή μνηστὴς ἐμελλεν ἀπαγαγεῖν ἡμᾶς πόρρω, μνημονεύοντες δὲ μόνον
ὡς πρωτοτόκων καὶ ὡς ἀφοσιούμενοι τῶν τεραστίων ἔργων τοῦ Ἰ. Μεουρσίου (1)
καὶ Γρονοβίου (2), — κρίνομεν ἀναγκαῖον προσθεῖναι τὰ ἀπολύτως ἀρκούντα
περὶ τῶν δοκιμωτέρων νέων πονημάτων, ἅπερ καὶ ἔχουσι στενὴν σχέσιν μετὰ
τοῦ παρόντος πονήματος.

Καὶ πρῶτος ἔρχεται ὁ πολυμαθὴς Γάλλος Barthélemy, ἐκδοὺς τὴν
ὑπ' αὐτοῦ συνταχθεῖσαν «Περὶ ἡγήσιν τοῦ νέου Ἀναχάρσιδος», (3)
ἧς ἤρξατο τῷ 1757 ἔτει καὶ ἐξετύπωσε τὸ πρῶτον ἐν 1788, ἐνθα ἐπεχει-
ρησεν ἐμπεριλαβεῖν ἐν περιωρισμένῳ διαστήματι, ἐν Περιηγήσει εἰς Ἑλλάδα
ἐπὶ Φιλίππου, πᾶν ὅ τι ἡ ἑλληνικὴ ἱστορία παρέχει ἡμῖν σπουδαῖον καὶ ἀπει-

(1) Johannis Meursii Opera. 12 voll. in-folio ὑπὸ J. Lamius. Flo-
rent. 1741—63.

(2) Thesaurus antiquitatum Græcarum, contextus et designatus ab
Jacobo Gronovio. Lugduni Bat. 1694 — 1702. 13 Τόμ. εἰς φύλλον, καὶ ἔτι
J. Poleni, Supplementum thesauri utriusque. Venet. 1735. fol.

(3) Voyage du jeune Anacharsis par Barthélemy.

ρους λεπτομερείας, αναφερομένας εἰς τὰς ἐπιστήμας, τὰς τέχνας, τὴν θρησκείαν, τὰ ἥθη, τὰ ἔθιμα κ. τ. λ., ἅπερ οὐδαμῶς ἀναδέχεται οὐδὲ πραγματεύεται ἡ ἱστορία. Τὴν μέθοδον αὐτοῦ ὑποδεικνύει αὐτὸς λέγων ὅτι ἀνέγνω πρῶτον τοὺς ἀρχαίους συγγραφείς, καὶ ἐπανέλαβε τὴν ἀνάγνωσιν αὐτῶν, σημειῶν ἐν σχεδίοις πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ χωρία τὰ δυνάμενα διασαφῆσαι τὰ πολιτεύματα, τὰ ἥθη καὶ νόμιμα τῶν λαῶν, τὰς γνώμας τῶν φιλοσόφων κ. τ. τ. Πρὶν ἢ πραγματευθῆ ὀριστικῶς ὑπόθεσιν τινα, παρέβαλλε τὰ ἀποσπάσματα μετὰ τῶν πρωτοτύπων, εἶτα συνεβουλεύετο τοὺς νεωτέρους κριτικούς τοὺς ἐπεξεργασθέντας τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν εἴτε ἐν πάσῃ ἐκτάσει, εἴτε ἐν μέρει. Ἐὰν οὗτοι ἀνέφερον χωρία, διαφυγόντα τὰς ἐρεῦνας αὐτοῦ, ἀλλὰ δυνάμενα χρησιμεῦσαι αὐτῷ, ἐφρόντιζε συλλέγειν αὐτὰ παραβάλλων πρὸς τὰ πρωτότυπα, ἐν διαφωνίᾳ ἐρμηνείας ἀνέτρεχε πάλιν πρὸς τὰς πηγὰς, τὰς δὲ προσφεῖς ιδέας καὶ παρατηρήσεις αὐτῶν μετεχειρίζετο εὐκαίρως, ποιούμενος μνείαν τῶν συλλαβόντων αὐτάς. Ἡ δὲ οἰκονομία τοῦ συγγράμματος αὐτοῦ ἔχει ὡδεῖ εἰσάγει ἐν αὐτῷ Σκύθην τινά, ὀνόματι Ἀνάχαριν, ἐρχόμενον εἰς Ἑλλάδα ὀλίγα ἔτι μετὰ τὴν γέννησιν τοῦ Ἀλεξάνδρου, καὶ ἐξ Ἀθηνῶν, ἐνθα διέτριβε σταθερῶς, ἐπιχειροῦντα πολλὰς περιηγήσεις εἰς τὰς ὀμόρους πόλεις, παρατηροῦντα πανταχοῦ τὰ ἥθη καὶ ἔθιμα τῶν λαῶν, παριστάμενον εἰς τὰς ἑορτὰς αὐτῶν, σπουδάζοντα τὸ εἶδος τῶν πολιτευμάτων αὐτῶν, ἐνλοτε δαπανῶντα τὴν σχολὴν αὐτοῦ εἰς ἐρεῦνας περὶ τῆς προόδου τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, ἄλλοτε συνδιαλεγόμενον μετὰ τῶν τότε μεγάλων ἀνδρῶν, ἐπανερχόμενον δὲ εἰς Σκυθίαν, ὅτε εἶδε τὴν Ἑλλάδα δεδουλωμένην ὑπὸ τοῦ Φιλίππου, καὶ τακτοποιοῦντα ἐκεῖ τὰς παρατηρήσεις τῶν περιηγήσεων αὐτοῦ, προτάττοντα δὲ εἰσαγωγὴν περὶ τῶν προγενεστέρων ἀξιωματημιονεῦτων ἐν Ἑλλάδι συμβάντων. Περὶ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ σχεδίου αὐτοῦ ὁ Barthélemy ἀπήνησε διάφορα κωλύματα, ὧν τὰ μὲν ὑποδεικνύει αὐτὸς, ἐνθα λέγει ὅτι οὐδαμῶς ἐμελλεν ἐπιχειρῆσαι τῷ ἔργῳ, ἐὰν συνεβουλεύετο τὰς δυνάμεις αὐτοῦ μᾶλλον ἢ τὸ θάρρος, ὅτι ἐν ἐπιθεωρήσει ἀπέρριψε πολλὰς λεπτομερείας, ἴσως δ' ὤφειλε καὶ πλείονας, τὰ δὲ κατέδειξεν ἢ μεταγενεστέρα κριτικὴ· διότι, εἰ καὶ εὐθὺς ἐν τῇ γεννήσει αὐτοῦ καὶ ἐπὶ πολὺν χρόνον ὕστερον τὸ σύγγραμμα ἐπεδοκιμάσθη καὶ ἠὺδοκίμησεν, ἀλλ' ὁμοίως αἱ ἐκθέσεις αὐτοῦ κρίνονται ὡς κεκαλλωπισμένοι διὰ τῆς στιλβηδόνης γαλλικῆς κομψότητος, καὶ οὐχὶ μόνον ὀλίγον ἀρέσκουσι τῷ γόνυ τοὺς Ἑλληνας διὰ τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ πολλάκις καὶ προσκρούουσιν αὐτῷ τὰ πρόσωπα αὐτοῦ ὁμοιάζουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀρχαίοις ἀνδράσι περιβεβλημένοις γαλλικὸν ἐπίσημον ἱμάτιον καὶ φοροῦσι χειρὶδας καὶ ὀδοντωτὰς τραχηλιάς· εἰσὶ κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ διαδόχου αὐτοῦ Becker «εἰκόνας τοῦ Le-Brun ἢ Couperel, ἐν αἷς ἡ ἰδιάζουσα ἰδέα τοῦ καλλιτέχνου ἐξήλειψε πάντα χαρακτῆρα τοῦ ἀρχαίου τόνου, ἢ δὲ εὐφυῆς ἐπεξεργασία τοῦ καθ' ἕκαστον οὐδαμῶς ἀποζημιῶι διὰ τὴν ἀποτυχοῦσαν ἔκφρασιν τοῦ συνόλου». Ἰδίως σημειωτέον ἐνταῦθα τὴν ὀπωσοῦν ἐπιπόλαιον καὶ ἀνευ κριτικῆς ἐπεξεργασίας

περιγραφήν τῆς ἑλληνικῆς οἰκίας, εἰ καὶ πρῶτος αὐτὸς ἐκ τῶν περιγραφάντων ἑλληνικὴν οἰκίαν ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν τὰς μαρτυρίας Ἑλλήνων συγγραφέων, ἐκχωρήσας τῆς ὁδοῦ τῆς πεπατημένης ὑπὸ τῶν πρὸ αὐτοῦ ἀναφερομένων μόνον εἰς τὸν Ῥωμαῖον Οὐϊτρούβιον. Μνημονευτέον ἐτι καὶ τῆς περὶ εὐνούχων παρακολουθούντων τὰς ἐξερχομένας γυναῖκας ἀπάτης. Ἐπίσης κατ' ἐμὴν γνώμην ἀρκούντως χαρακτηρίζει τὸν ὑπὸ Barthélemy ἐκγαλλισμὸν τῶν Ἑλλήνων ἢ περὶ γεωργίας κατὰ Ξενοφῶντα ἐγκωμιαστικῆ ἔκθεσις αὐτοῦ. Ποῦ ἢ ἀρρενωπὸς παράστασις τοῦ ἀγροτικοῦ βίου καὶ τῶν μετὰ τοὺς πόνους τέρψεων καὶ ἡδονῶν αὐτοῦ, καὶ ποῦ ἢ παρὰ τῷ Βαρθελεμείῳ Ἀναχάρσιδι ἐκθηλυτικὴ εἰκὼν τῆς σκιατροφίας καὶ ῥαστώνης; Ἀναφέρεται μὲν καὶ παρὰ Ξενοφῶντι σκιά καὶ ἀνεσις, ἀλλ' ἀπεικονίζεται συνάμα καὶ τὸ ἀρρενωπὸν τῆς περιγραφῆς ἐν τῷ πόνῳ, τῷ ψύχει, τῷ καύτῳ κ. τ. τ. Ὡσαύτως ἐλαφρότερον καὶ κατὰ τοὺς Γάλλους ἐπιπολαιότερον περιγράφονται αἱ ἀγροτικαὶ ἐργασίαι, ἐνθα γίνεται μόνον ἀπομίμησις τῆς ὀμηρικῆς περιγραφῆς· ἄλλως ἄριστα ἔχουσιν αἱ ἐπὶ τῆς ἀμπελοργίας παρατηρήσεις τῆς πείρας.

Κατὰ νεωτέρους χρόνους, ὅτε ἡ ἀρχαιομάθεια ἐστρατολόγησεν ἐν τῇ σοφῇ Γερμανίᾳ ἐπιστήμονας καὶ ἀκαμάτους σκαπανεῖς, ἀνεφάνησαν ἐν αὐτῇ σπουδαιότατα καὶ κριτικώτατα συγγράμματα, προτιθέμενα τὴν περιγραφήν ἢ σύμπαντος τοῦ ἑλληνικοῦ βίου ἢ ἐνὸς ἰδιαιτέρου φύλου ἢ καὶ μιᾶς πόλεως καὶ χώρας κατὰ πάσας τὰς διευθύνσεις αὐτοῦ, ἐν οἷς ἐγένετο μνεία καὶ περὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου τῶν ἀρχαίων. Ἐν τούτοις μνημονευτέον τῆς ὑπὸ Wachsmuth ἑλληνικῆς ἀρχαιολογίας ⁽¹⁾, τῶν Δωριέων τοῦ Müller ⁽²⁾ καὶ τῆς ὑπὸ τοῦ A. Böckh «Πολιτικῆς οἰκονομίας τῶν Ἀθηναίων» ⁽³⁾. Ἀλλ' ἐν τῷ πρώτῳ τούτων τῶν συγγραμμάτων τὸ ἐκτεταμένον αὐτοῦ σχέδιον εὐλόγως παρεχώρησεν ὀλίγην θέσιν πρὸς ἀκριβεστέρας ἐκθέσεις· διότι μόνον μετὰ πλήρη σύνοψιν καὶ παραβολὴν τοῦ διασωθέντος ὕλικου καὶ μετὰ ὄριμον μελέτην τῶν λεπτομερειῶν τοῦ ἔθους γίνεται δυνατὴ ἡ διαγραφὴ σαφοῦς εἰκόνης τοῦ βίου καὶ πολλάκις καταδεικνύεται ὅτι θεωρίαι, κατ' ἐπιφάνειαν ἀρκούντως στηριζόμεναι ὑπὸ μαρτυριῶν, γίνονται ἀμφίβολοι δι' ἄλλων ἢ καὶ ἀντικρως ἀναιροῦνται, ἐν δὲ τῇ γενικωτέρᾳ μονογραφίᾳ τοῦ Müller ἢ εὐσυνείδητος φιλοπονία τοῦ συγγραφέως κολάζεται ὑπὸ τοῦ πρὸς τὸ περιγραφόμενον φῶλον ἐνθουσιασμοῦ αὐτοῦ, ἢ δὲ τοῦ κριτικωτάτου καὶ δαιμονίου A. Böckh συγγραφὴ διατελεῖ πρό-

(1) Hellenische Alterthumskunde aus dem Gesichtspunkte des Staats von Wilhelm Wachsmuth. 1826—30. 2e Aufl. 1846. Halle. II Bde.

(2) Ot. Müller's Die Dorer, vier Bücher. Breslau, 1824. 2e Aufl. von F. W. Schmeidewin. 1844. II Bde. 8.

(3) Die Staatshaushaltung der Athener, von August Böckh, III Bde. 8. Berlin. 2e Aufl. I καὶ II Τομ. 1851, III Τομ. 1 Aufl. 1841.